

La relectura

Per dessorre de la innegable vàlua de la lectura, en som uns quants que hi voldríem situar l'inefable valor de la relectura, és a dir, llegir amb nous ulls (els d'ara) els textos que vam llegir un dia.

Algú esbossarà un somríis indulgent per l'intent de definir relectura, mot que, per una altra banda, no trobarem al diccionari, però crec que és notori sobretot quan diem "llegir amb nous ulls...".

*Vull insistir en això dels ulls nous perquè es pot donar la necessitat imperiosa de rellegir un text tan bon punt l'hem conclòs, per la densitat i claredat dels conceptes exposats (podria ser el cas de *Sexo, cerebro y género*, de Ramon Maria Nogués, 2003, Paidós; text de lectura i relectura immediata obligada. Crec que és el darrer llibre que he llegit dues vegades d'una mateixa tirada) o perquè l'estem avaluant com a genial, i temem que, potser, sense adonar-nos-en, ens hem perdut alguna cosa essencial.*

Podria donar-se la necessitat de la relectura per la passió desvetllada en la primera aproximació a una narració, i aquí (i no en sé del tot el motiu, per bé que el sospito) la confessió d'algun títol ens podria dur a haver de suportar algun somríis lluny de ser indulgent, malèvol; però aquesta acció de rellegir per passió, emoció o plaer és el que fa que mai puguem tancar un llibre de poesia i deixar-lo a la tauleta de nit sense haver tornat a llegir aquells versos, aquells... que potser acabem de conèixer però que són tan vells dins nostre que no només ens han mogut, sinó que ens han commogut.

Es podria donar el cas de proposar un interminable cicle de relectures que ens ocuparien tota la segona meitat de la vida, i per això us demano que em deixeu parafrasejar "las cuestiones gongorinas" de Reyes: "Esto es lo malo de no hacer imprimir las obras: que se va la vida en rehacerlas". Seria únic, aquest cicle de relectura, per a cadascú en funció de les lectures prèvies; però jo, humilment, proposo un record i una nova aproximació a uns textos que a cadascú de nosaltres ens han deixat el camí a mig fressar, i que potser cal retornar-hi.

Voldria fer-vos propera una experiència recent que m'ha dut a redactar aquestes ratlles en elogi de l'acte de rellegir aquells textos que creiem que potser no cal rellegir. Per raons familiars prou planeres i quotidianes, però que no vénen al cas, he hagut de rellegir-me, vint-i-tres anys després de la primera lectura (ara sí que el somriure serà malèfic i danyós, com advertia Jorge de Burgos), el nom de la rosa i m'he sorprès paladejant un text viu, actual, arcà i àgil, interessant, captivador, no pas difícil, però no gens fàcil, a més, semblat arreu de llatínismes (hauria d'escriure 'llatinajus', però no m'atreveixo) sense traduir ni subratllar, ni entre comes. Enmig del text i sense avis, apareix un paràgraf en llatí, que no fa nosa, sinó més aviat fa bonic i ambienta l'espèc combat estèril i cruel, feroç, entre ortodòxia i heretgia.

Llavors, m'he adonat que estic rellegint molt. Per exemple, a la llum dels darrers escrits de Fritjof Capra que he tingut ocasió de llegir, i sobretot de La trama de la vida, text que ens apropa a una visió i anàlisi de la vida no gens especulativa i molt suggerent, ben documentada i prou polèmica; se m'ha desvetllat la necessitat de cercar un text que vaig llegir fa dues dècades i de tornar-m'hi a cabussar. Així us proposaria la relectura d'un cicle de conferències que, sota el títol genèric de Mind and Matter, Erwin Schrödinger va pronunciar al Trinity College, Cambridge, l'octubre del 1956 (quants de nosaltres érem encara als llims?) i que foren reunides i editades en un llibret, el 1983, per Tusquets, sota del títol de Mente y Materia, traduït esplèndidament per Jorge Wagensberg, director de la nostra fundació veïna, el Museu de la Ciència.

Tot i ser uns textos tan "antics", aquests de Schrödinger, presenten unes qüestions que ara ens semblen molt modernes i que ressonen en els pensaments i reflexions a l'entorn de les ciències de la vida. Aquestes qüestions són reescrites i reinterpretades, reexposades sovint, però crec que caldria tenir-les més presents quan evoquem consideracions i preguntes sobre la vida, en tant que fenomen observable o subjecte d'especulació.

Posats a evocar textos que per a mi cal tenir presents com a relectures sovintejades, per la seva modernitat, que cal considerar actuals tot i els anys que fa que els seus autors ens els van lliurar, voldria ponderar, en un àmbit diferent però molt estimat per a mi, la música, l'art en general. Vull fer referència a les conferències que Anton Webern va dictar, entre el 1932 i el 1933, a Viena, i que no foren publicades fins molt més tard per diversos motius, entre ells, la por a les conseqüències greus que pogués patir Webern a causa del contingut acusatori d'aquestes conferències en contra del poder nazi. En el seu text, Webern s'expressa d'una manera càustica i espontània, la qual cosa revela la seva personalitat neta, l'alta formació cultural i el seu agut pensament artístic en una expressió gairebé infantívola dels sentiments. Creiem que Antoni Bosch, editor, va escoltar les moltes peticions que se li van adreçar i va reeditar el text al voltant de l'any 2000; és així que es pot trobar aquest recull de conferències extraordinàries.

Steiner, a Errata, fa un ris hiperbòlic en recordar que el seu pare li llegia la Ilíada. Quan ell va estar en disposició de llegir-se-la, es va trobar amb un llibre del tot nou i desconegut, niu de mil ignotes emocions, sense relació amb el que havia omplert d'imatges i goigs la seva infantesa, i es preguntava on era l'Ilíada de l'Steiner nen.

Per tal de concloure la remembrança de les lectures dels clàssics, voldria citar la frase lapidària d'Italo Calvino: "Nosaltres no llegim els clàssics, són els clàssics qui ens lleixen". El text sempre és allí, impertorbable; el lector, sempre nou, evoluciona, involuciona, és revoluciona en l'espai-temps.

En aquest erràtic i vagarós no-programa de relectures que he iniciat fa cert temps i que per decòrum (i manca de sistemàtica) no faré públic (i menys encara en un volum de l'Àloma dedicat a la psicoanàlisi), sí, però, que voldria dir que tant Freire, amb una frase excepcional: "Ver de nuevo lo antes visto casi siempre implica ver ángulos no percibidos. La lectura posterior del mundo puede realizarse de forma más crítica, menos ingenua, más vigorosa", i fins i tot els conceptes exposats per Makarenko (aquest darrer per a pedagogs que s'estimin de dir-s'ho), sense necessitat de cap filtre de protecció temporal, situacional, ni conjuntural, així, llegits i tornats a llegir (rellegits) al natural (com les escopinyes, abans conegudes per "berberetxos"), són en grau elevat suggeridors i engendradors de molts pensaments pregons que poden, i força, incomodar-nos.

Hem de bandejar definitivament Rabindranath Tagore del nostre pensament poètic? No hem de llegir-nos mai més els grans poetes russos? No hem d'aprendre res més de Tolstoi? Ni de Nabòkov? O de Kafka? I Neruda, Espriu, Garcia Lorca, abans de rellegir-los, no hauríem de fer-los llegir i llegir-los amb els nostres alumnes? I ara que tenim els pobles de l'Islam molt més que com a veïns, no ens hauríem d'interessar en una repassada per la sensibilitat i sensualitat, i també per la saviesa de Les mil i una nits? Segons Cansinos Assens, potser el seu millor traductor, Les mil i una nits (Las Noches, com a ell i a J. L. Borges els agradava referir-s'hi) són un pont sòlid de comprensió i, tal vegada, d'inspiració estilística i conceptual per a la traducció al castellà de l'Alcorà.

Deixeu-me acabar amb una cita d'un llibre que, a onze anys de la seva primera lectura, també em resulta plaent recordar. Diu Pennac, a Com una novel·la, "No som allò que llegim sinó el que rellegim".

Miquel Fabré